ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ, ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

INVESTMENT POTENTIAL OF ENTERPRISES: ESSENCE, FACTORS OF FORMATION AND EVALUATION METHODS

УДК 658.011:658

DOI: https://doi.org/10.32843/infrastruct60-16

Ємельянов О.Ю.
д.е.н, доцент,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»
Петрушка Т.О.
к.е.н, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»
Симак А.В.
к.е.н, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»

Yemelyanov Olexandr
Lviv Polytechnic National University
Petrushka Tetyana
Lviv Polytechnic National University
Symak Anastasiya
Lviv Polytechnic National University

Метою дослідження є з'ясування сутності, визначення чинників формування та вибір найбільш обґрунтованих методів оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств. Показано, що цей потенціал можна ототожнити із здатністю підприємства виступати об'єктом інвестування, забезпечуючи належну величину економічної ефективності інвестицій, які будуть вкладені у нього, за припустимого рівня ризикованості такого вкладення. Здійснено групування чинників формування інвестиційного потенціалу підприємств, зокрема, виділено зовнішні та внутрішні, а також первинні та вторинні чинники. Розглянуто три основні групи методів оцінювання інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання, а саме ті, що базуються на оцінюванні фінансового стану підприємств, застосуванні кореляційно-регресійного аналізу та проведенні оптимізаційних розрахунків. Показано, що найбільш обґрунтованим підходом до оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств є визначення оптимального обсягу інвестицій у забезпечення їх економічного розвитку. Отримані результати дослідження можуть бути використані власниками та менеджерами підприємств під час розроблення ними інвестиційних програм.

Ключові слова: *підприємство, інвестиційний потенціал, формування, оцінювання, фінансовий стан, оптимізація.*

Целью исследования является выяснение сущности, определение факторов формирования и выбор наиболее обоснованных методов оценивания инвестиционного потенциала предприятий. Показано, что этот потенциал можно отождествить со способностью предприятия выступать объектом инвестирования, обеспечивая надлежащую величину экономической эффективности инвестиций, которые будут вложены в него, при допустимом уровне рискованности такого вложения. Осуществлено группирование факторов формирования инвестиционного потенциала предприятий, в частности, выделены внешние и внутренние, а также первичные и вторичные факторы. Рассмотрены три основные группы методов оценивания инвестиционного потенциала субъектов хозяйствования, а именно базирующиеся на оценивании финансового состояния предприятий, применении корреляционно-регрессионного анализа и проведении оптимизационных расчетов. Показано, что наиболее обоснованным подходом к оцениванию инвестиционного потенциала предприятий является определение оптимального объема инвестиций в обеспечение их экономического развития. Полученные результаты исследования могут использоваться владельцами и менеджерами предприятий при разработке ими инвестиционных программ.

Ключевые слова: *предприятие, инвестиционный потенциал, формирование, оценивание, финансовое состояние, оптимизация.*

Steady growth of the value of financial results of economic activity of enterprises requires ensuring their long-term economic development. Consequently, such provision requires the formation and realization of the economic development potential of economic entities. The magnitude of this potential is largely connected with the ability of enterprises to effectively invest in their development, ensuring its proper return. In other words, the potential for economic development of enterprises is largely based on their investment potential. Accordingly, the management of investment potential of economic entities is a necessary condition for accelerating their economic growth. However, the implementation of such management should be based on the prior establishment of the nature and factors of formation of existing and strategic investment opportunities of enterprises. Also important for the management of investment potential of enterprises is the selection of the most effective methods of its evaluation. Therefore, the purpose of this study is to clarify the nature, determine the factors of formation and select the most reasonable methods for assessing the investment potential of enterprises. It has been shown that this potential can be identified with the ability of the entity to act as an object of investment, providing the appropriate amount of economic efficiency of investments that shall be invested in it, at an acceptable level of risk of such investment. The grouping of factors of formation of investment potential of enterprises has been carried out, in particular, external and internal, and also primary and secondary factors have been allocated. Three main groups of methods for assessing the investment potential of economic entities have been considered, namely – those based on: assessing the financial condition of enterprises, the use of correlation and regression analysis and optimization calculations. It has been shown that the most reasonable approach to assessing the investment potential of enterprises is to determine the optimal amount of investment to ensure their economic development. The results of the study can be used by owners and managers of enterprises in developing investment programs for their activities.

Key words: *enterprise, investment potential, formation, estimation, financial condition, optimization.*

Постановка проблеми. Стійке зростання величини фінансових результатів господарської діяльності підприємств потребує забезпечення їх довготривалого економічного розвитку. Таке забезпечення вимагає формування та реалізації потенціалу економічного розвитку суб'єктів господарювання. Величина цього потенціалу значною мірою зумовлена можливостями підприємств ефективно вкладати інвестиції у свій розвиток, забезпечуючи їх належну віддачу. Інакше кажучи, потенціал економічного розвитку підприємств значною мірою базується на їх інвестиційному потенціалі. Відповідно, управління інвестиційним потенціалом суб'єктів господарювання є необхідною умовою пришвидшення темпів їх економічного зростання. Проте здійснення такого управління має ґрунтуватись на попередньому встановленні сутності та чинників формування наявних та стратегічних інвестиційних можливостей підприємств. Також велике значення для управління

інвестиційним потенціалом підприємств має вибір найбільш дієвих методів його оцінювання. Ці міркування зумовлюють актуальність досліджень, присвячених питанням формування та оцінювання інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення економічного змісту поняття інвестиційного потенціалу підприємств, розкриття закономірностей формування та розроблення методів його оцінювання перебувають у центрі уваги багатьох дослідників. Значного успіху у вирішенні цих питань досягли, зокрема, такі науковці, як І.Ю. Бережна [1], М.В. Гараєв [2], О.Л. Ворсовський [3], Т.В. Євась [4], І.Ю. Єпіфанова [5], С.О. Заїка [6], Т.Ю. Кучерук [7], Л.С. Ларка [8], В.В. Лесінський [9; 10]. Цими вченими здійснено докладні дослідження механізмів формування інвестиційного потенціалу підприємств, визначено чинники такого формування, запропоновано науково обґрунтований інструментарій оцінювання величини інвестиційних можливостей суб'єктів господарювання. Водночас низка теоретико-методичних питань, пов'язаних із формуванням та оцінюванням інвестиційного потенціалу підприємств, нині ще не є остаточно вирішеною. Зокрема, це стосується визначення сутності цього потенціалу, систематизації чинників його формування та вибору найкращого методу оцінювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є з'ясування сутності, визначення чинників формування та вибір найбільш обґрунтованих методів оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-який різновид економічного потенціалу підприємств характеризує їх певну здатність, тобто спроможність виконувати деяку функцію (функції). Зокрема, стосовно інвестиційного потенціалу підприємства такою здатністю є спроможність підприємства виступати об'єктом вкладення інвестиційних ресурсів. При цьому важливо, щоб таке вкладення було достатньо ефективним та характеризувалося припустимим рівнем ризику. З урахуванням цих міркувань інвестиційний потенціал підприємства можна ототожнити з його здатністю виступати об'єктом інвестування, забезпечуючи належну величину економічної ефективності інвестицій, які будуть вкладені у нього, за припустимого рівня ризикованості такого вкладення.

Складність оцінювання величини інвестиційного потенціалу підприємств полягає, зокрема, в тому, що на цю величину прямо або опосередковано впливають різноманітні фактори, які доцільно поділити на п'ять таких груп:

– фактори, які характеризують організаційно-технічний рівень виробництва;

– фактори, які характеризують фінансовий стан підприємства;

– фактори, що зумовлені галузевими особливостями підприємства;

– фактори, що характеризують перспективи розвитку суб'єкта господарювання;

– фактори, що описують параметри продукції підприємства (табл. 1).

При цьому чинники впливу на інвестиційний потенціал підприємства можуть бути поділеними на внутрішні (зокрема, до них належать фактори, які характеризують організаційно-технічний рівень виробництва) та зовнішні (наприклад, до них належить еластичність попиту за ціною на продукцію підприємства). Також варто виділити первинні та вторинні чинники впливу на величину інвестиційного потенціалу компаній. Перша група чинників справляє безпосередній вплив на цю величину (зокрема, це стосується факторів, що описують параметри продукції підприємства). Стосовно вторинних чинників, то вони впливають на інвестиційний потенціал підприємств опосередковано, тобто через дію первинних факторів. Зокрема, вторинними чинниками формування інвестиційного потенціалу підприємств є їхні галузеві особливості.

Розглядаючи наявні підходи до оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств, можемо виділити серед них три основні. Перший з підходів базується на оцінюванні фінансового стану суб'єктів господарювання. Цей підхід передбачає аналізування окремих складових частин, що визначають фінансовий стан підприємства, перш за все таких параметрів цього стану, як ліквідність, платоспроможність, рентабельність, ділова активність та фінансова надійність суб'єкта господарювання. За кожною з названих складових частин їх оцінювання здійснюється на підставі обчислення низки індикаторів, які характеризують відповідну складову частину. Тоді оцінювання обсягу інвестиційного потенціалу підприємства виконується на підставі розрахунку певного узагальнюючого (інтегрального) показника його фінансового стану. Описаний підхід до оцінювання інвестиційного потенціалу компаній дає змогу провести їх однозначне упорядкування за ступенем інвестиційних можливостей. Однак цьому підходу властивий той недолік, що пропоновані узагальнюючі індикатори оцінювання інвестиційного потенціалу компаній часто характеризуються досить високим суб'єктивізмом, викликаним, зокрема, тією обставиною, що коефіцієнти значущості часткових індикаторів, які поєднуються в узагальнюючому, а також способи цього поєднання доволі часто встановлюються без їх належного обґрунтування.

Другий підхід до оцінювання величини інвестиційних можливостей підприємств передбачає використання для цього методів кореляційно-регресійного аналізу. За таких умов спочатку

Таблиця 1

Класифікація факторів, що впливають на рівень інвестиційного потенціалу підприємства

Назва груп факторів	Фактори, що впливають на рівень інвестиційного потенціалу підприємства
1. Організаційно-технічний рівень підприємства	1.1. Наявний технічний стан основних засобів
	1.2. Ступінь прогресивності технологічних процесів
	1.3. Рівень якості продукції
	1.4. Рівень досконалості систем менеджменту на підприємстві
2. Фінансовий стан підприємства	2.1. Ліквідність активів та платоспроможність підприємства
	2.2. Прибутковість підприємства
	2.3. Ділова активність підприємства
	2.4. Фінансова стійкість підприємства
3. Галузеві особливості	3.1. Ризикованість діяльності у галузі
	3.2. Рівень конкуренції в галузі
	3.3. Державна підтримка розвитку галузі
4. Перспективи розвитку підприємства	4.1. Темпи зростання попиту на продукцію підприємства
	4.2. Можливість диверсифікації виробництва
	4.3. Можливість входження у нову галузь
	4.4. Можливість виходу на нові ринки збуту
5. Показники продукції, виробництво якої планують розпочинати (або розширювати)	5.1. Питома капіталомісткість
	5.2. Собівартість одиниці продукції
	5.3. Еластичність попиту за ціною
	5.4. Сподівані обсяги виробництва

Джерело: авторська розробка

визначається формалізована залежність між деякими індикаторами фінансово-економічного стану підприємств, які належать до тієї ж галузі (виду економічної діяльності), що й оцінюваний суб'єкт господарювання, та обсягами інвестицій, що були вкладені у ці підприємства у звітному періоді. На наступному етапі розрахунків в отриману регресійну залежність підставляються дані оцінюваного підприємства, завдяки чому визначається величина його інвестиційного потенціалу.

Третій підхід до оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств передбачає проведення цього оцінювання на засадах розрахунку оптимальних (або принаймні раціональних) обсягів інвестицій, які доцільно зараз вкласти в розвиток оцінюваного підприємства. Однією з переваг цього підходу слід визнати те, що за нього кінцевим результатом оцінювання інвестиційного потенціалу підприємства виступають конкретні обсяги інвестиційних ресурсів. Це дає змогу здійснити таке оцінювання у кількісній шкалі вимірювання. Отже, узагальнюючим індикатором оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств варто вибирати показник оптимального (раціонального) обсягу додаткового інвестування, за якого забезпечується максимально можливий (або принаймні достатньо високий) рівень фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання.

Характеристику описаних підходів до оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств представлено у табл. 2.

Використовуючи методи оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств, які описані в табл. 2, ми здійснили таке оцінювання на прикладі 50 малих підприємств, які здійснюють свою діяльність у західному регіоні України. При цьому усереднені результати проведеного розрахунку інвестиційного потенціалу досліджуваних малих підприємств за видами економічної діяльності представлено у табл. 3.

Як випливає з даних, які представлені у табл. 3, за усіма видами економічної діяльності досліджуваних малих підприємств результат обчислення величини їх інвестиційного потенціалу є найбільшим під час застосування методів, які базуються на проведенні оптимізаційних розрахунків. Водночас найменшою є величина інвестиційного потенціалу досліджуваних суб'єктів господарювання під час застосування методів її обчислення, які базуються на оцінюванні фінансового стану підприємств. При цьому за усією сукупністю підприємств величина їх інвестиційного потенціалу, обчислена з використанням третьої групи методів, майже на 30% перевищує розрахункову величину цього потенціалу, встановлену з використанням першої групи методів її знаходження. Таким чином, проведення оптимізаційних розрахунків дає змогу виявити більшу кількість резервів ефективного вкладення інвестицій у розвиток підприємств. При цьому слід відзначити, що ці інвестиції стосувалися переважно капітальних вкладень у вжиття заходів із оновлення основних засобів досліджуваних підприємств та поповнення обсягів їх наявних обігових коштів.

Таблиця 2

Характеристика методів оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств

Назви груп методів	Формалізовані моделі	Головні переваги	Головні недоліки
Ті, що базуються на оцінюванні фінансового стану підприємств	$I_{п1} = i\ P_{фс}$, де $I_{п1}$ – величина інвестиційного потенціалу підприємства; i – параметр пропорційності; $P_{фс}$ – інтегральний рівень фінансового стану підприємства.	Простота розрахунків, відносна легкість збирання вхідної інформації.	Інвестиційний потенціал підприємства не може визначатися лише рівнем його фінансового стану.
Ті, що базуються на застосуванні кореляційно-регресійного аналізу	$I_{п2} = a_0 + a_1p_1 + \ldots + a_ip_i + \ldots + a_np_n$, де $I_{п2}$ – величина інвестиційного потенціалу підприємства; a_i – i-й параметр регресійної залежності; p_i – нормоване значення i-го показника фінансово-економічного стану підприємства.	Статистична значущість отриманих результатів, використовуються дані за низкою підприємств.	Важкість підбору змінних (факторів впливу) та збирання інформації про них, недостатньо обґрунтовується форма зв'язку між незалежними та залежною змінними.
Ті, що базуються на проведенні оптимізаційних розрахунків	$I_{п3} = I_{опт}$, де $I_{п3}$ – величина інвестиційного потенціалу підприємства; $I_{опт}$ – оптимальний обсяг інвестицій у підприємство, за якого максимізується така функція: $П = f(I)$, де $П$ – чистий прибуток підприємства як функція від обсягів інвестицій у нього I.	Надає найбільш узагальнену та обґрунтовану оцінку величини інвестиційного потенціалу, має безпосереднє практичне застосування.	Складність побудови формалізованої залежності між обсягом інвестицій та величиною чистого фінансового результату підприємства, складність збирання окремих вихідних даних.

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3

Усереднені результати розрахунку інвестиційного потенціалу малих підприємств за видами економічної діяльності

Показники	Значення показників за видами економічної діяльності				
	виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	роздрібна та гуртова торгівля	виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	інші	разом
1. Кількість підприємств, які досліджувалися	16	20	11	3	50
2. Середня у розрахунку на одне підприємство величина його інвестиційного потенціалу, обчислена з використанням таких методів: 2.1. методи, які базуються на оцінюванні фінансового стану, тис. грн.	654,2	542,9	865,2	587,0	613,7
2.2. методи, які базуються на застосуванні кореляційно-регресійного аналізу, тис. грн.	786,5	598,7	1008,6	679,4	721,0
2.3. методи, які базуються на проведенні оптимізаційних розрахунків, тис. грн.	985,4	760,7	1108,7	823,1	854,5

Джерело: авторський розрахунок

Висновки з проведеного дослідження. Інвестиційний потенціал підприємства можна ототожнити з його здатністю виступати об'єктом інвестування, забезпечуючи належну величину економічної ефективності інвестицій, які будуть вкладені у нього, за припустимого рівня ризикованості такого вкладення. Складність оцінювання величини інвестиційного потенціалу підприємств полягає, зокрема, в тому, що на цю величину прямо або опосередковано впливають різноманітні фактори, які доцільно поділити на п'ять таких груп, фактори, які характеризують організаційно-технічний рівень виробництва; фактори, які характеризують фінансовий стан підприємства; фактори, що зумовлені галузевими особливостями підприємства; фактори, що характеризують перспективи

розвитку суб'єкта господарювання; фактори, що описують параметри продукції підприємства. При цьому узагальнюючим індикатором оцінювання інвестиційного потенціалу підприємств варто вибирати показник оптимального (раціонального) обсягу додаткового інвестування, за якого забезпечується максимально можливий (або принаймні достатньо високий) рівень фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. Перевага цього підходу полягає, зокрема, в тому, що проведення оптимізаційних розрахунків, як правило, дає змогу виявити значну кількість резервів ефективного вкладення інвестицій у розвиток підприємств. Подальші дослідження слід зосередити насамперед на розробленні методологічних засад побудови формалізованих залежностей між обсягами інвестицій, які вкладаються у підприємства, та величиною приросту їх фінансових результатів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережна І.Ю. Теоретико-економічні підходи до обґрунтування змісту інвестиційного потенціалу. *Держава та регіони.* 2010. № 6. С. 253–258.

2. Гараєв М.В. Інвестиційний потенціал підприємств залізничного транспорту: формування та розвиток. *Економіка та держава.* 2019. № 7. С. 96–99.

3. Ворсовський О.Л. Теоретико-методичні основи інвестиційного потенціалу підприємств. *Інвестиції: практика та досвід.* 2007. № 15. С. 8–11.

4. Євась Т.В., Соколовський В.С. Інвестиційна привабливість підприємства та фактори, що на неї впливають. *Подільський науковий вісник.* 2017. № 2. С. 61–64.

5. Єпіфанова І.Ю., Бардадин О.А. Сутність інвестиційного потенціалу підприємства*. Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 14. С. 39–42.

6. Заїка С.О. Інвестиційний потенціал підприємства та варіанти його формування. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. Вип. 13 (1). С. 89–91.

7. Кучерук Т.Ю., Вовк О.М. Економічне обґрунтування комплексної оцінки інвестиційного потенціалу авіапідприємства. *Економіка. Фінанси. Право.* 2008. № 3. С. 11–15.

8. Ларка Л.С. Обґрунтування господарських рішень, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства. *Вісник НТУ «Харківський політехнічний інститут».* 2017. № 46. С. 100–103.

9. Lesinskyi V., Yemelyanov O., Zarytska O., Symak A., Koleshchuk O. Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises. *East. Eur. J. Enterp. Technol.* 2018. Vol. 6 (1). P. 6–16.

10. Lesinskyi V., Yemelyanov O., Zarytska O., Symak A., Petrushka T. Devising a Toolset for Assessing the Potential of Loan Financing of Projects Aimed at Implementing Energy-Saving Technologies. *East. Eur. J. Enterp. Technol.* 2021. Vol. 4 (13). P. 15–33.

REFERENCES:

1. Berezhna, I.Yu. (2010) Teoretyko-ekonomichni pidkhody do obgruntuvannia zmistu investytsijnoho potentsialu [Theoretical and economic approaches to substantiation of the content of investment potential]. *Derzhava ta rehiony,* vol. 6, pp. 253–258.

2. Garayev, M.V. (2019) Investytsijnyj potentsial pidpryiemstv zaliznychnoho transportu: formuvannia ta rozvytok [Investment potential of the enterprises of railway transportation: the formation and development]. *Ekonomika ta derzhava,* vol. 7, pp. 96–99.

3. Vorsovs'kyj, O.L. (2007) Teoretyko-metodychni osnovy investytsijnoho potentsialu pidpryiemstv [Theoretical and methodological bases of investment potential of enterprises]. *Investytsii: praktyka ta dosvid,* vol. 15, pp. 8–11.

4. Yevas', T.V., Sokolovs'kyj, V.S. (2017) Investytsijna pryvablyvist' pidpryiemstva ta faktory, scho na nei vplyvaiut' [Investment attractiveness of the enterprise and the factors that affect it]. *Podil's'kyj naukovyj visnyk*, vol. 2, pp. 61–64.

5. Yepifanova, I.Yu., Bardadyn. O.A. (2017) Sutnist' investytsijnoho potentsialu pidpryiemstva [The essence of the investment potential of the enterprise]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 14, pp. 39–42.

6. Zaika, S.O. (2015) Investytsijnyj potentsial pidpryiemstva ta varianty joho formuvannia [Investment potential of the enterprise and options for its formation]. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu,* vol. 13 (1), pp. 89–91.

7. Kucheruk, T.Yu., Vovk, O.M. (2008) Ekonomichne obgruntuvannia kompleksnoi otsinky investytsijnoho potentsialu aviapidpryiemstva [Economic justification of a comprehensive assessment of the investment potential of the airline]. *Ekonomika. Finansy. Pravo,* vol. 3, pp. 11–15.

8. Larka, L.S. (2017) Obgruntuvannia hospodars'kykh rishen', scho vplyvaiut' na investytsijnu pryvablyvist' pidpryiemstva [Substantiation of business decisions that affect the investment attractiveness of the enterprise]. *Visnyk NTU "Kharkivs'kyj politekhnichnyj instytut*", vol. 46, pp. 100–103.

9. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Koleshchuk, O. (2018) Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises. *East. Eur. J. Enterp. Technol.,* vol. 6(1), pp. 6–16.

10. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka, T. (2021) Devising a Toolset for Assessing the Potential of Loan Financing of Projects Aimed at Implementing Energy-Saving Technologies. *East. Eur. J. Enterp. Technol.,* vol. 4 (13), pp. 15–33.